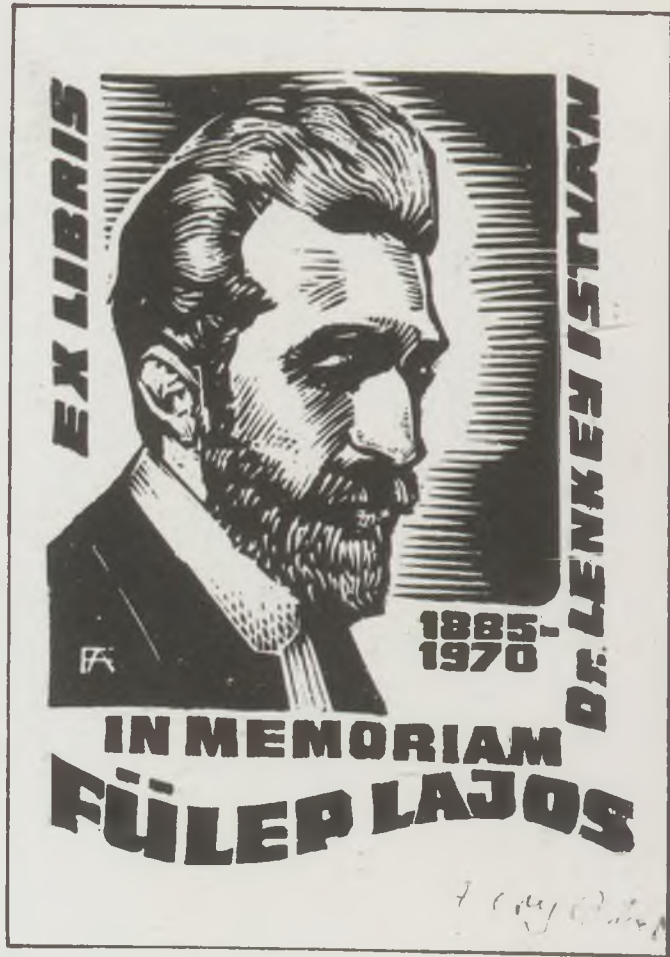

"85/1

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESÍTŐJE

Fery Antal metszete X2

A címlapon Fery Antal metszete X2

KISGRAFIKA

A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRE ÉRTESÍTŐJE XIV. ÉVF. 1. SZÁM
SZERKESZTŐ: DR. ARATÓ ANTAL, A KIADÁSÉRT FELEL: DR. VIDA KLÁRA K.B.K. TITKÁR

TARTALOM

Varga Nándor Lajos emlékezete (Összeáll. Semsey Andor)
Ebergényi Tibor: Hervai Katalin
Feledy Balázs: König Róbert kiállítása elé
Lenkey István: Ötven év az ex libris művészetében. (Várkonyi Károly köszöntése.)

MŰHELY

Semsey Andor: Tipografikus ex librisek
Turoczy Rozália: Stettner Béla emléklapjai Arany Jánosról
Abrahám László: Egy érdekes ex libris a régi Romániából.

Megkérdeztük

Mi a véleménye a kisgrafikáról? – Válaszol Reich Károly Kossuth-díjas grafikusművész. (Szászné Mara)

Az ex libris művészei

Gerd Fiedler: Heinz Valk észt grafikus

KIÁLLÍTÁSOK

M. Kiss József, Kopasz Márta, König Róbert, Bálint Ferenc, Cseh Gusztáv, Müller Árpád

SZERVEZETI ÉLET – HÍREK

(A lapról, évfordulók, tervek, Makkai Piroska köszöntése, In memoriam Demeter Jenő) – Cikk a Magyar Hírlapban. Felhívás

KÖNYVESPOLC

Kisarauskas (Ism. Semsey Andor), Köteles Pál (Ism. Lenkey István), Szőlő és bor az ex libriseken (Ism. Soós Imre)

LAPSZEMLE

Szerkeszti: Soós Imre

Kedves Barátaim!

Először jelentkezem a lapban mint művészeti vezető.

Ezen alkalommal sok szeretettel köszöntök mindenkit a további jó együttműködésben bízva.

Egyik fő feladatomnak tekintem a Kisgrafika c. értesítő továbbra is magas színvonalú megjelentetését.

Ezért az a kérésem, hogy a gyűjteményekből néhány, vagy több grafikát – a lapban való közlésre – a címemre szíveskedjenek eljuttatni. Ezek a grafikák a közlés után a KBK archív anyagát képeznék.

Fáradozásukat előre is köszönöm.

König Róbert
Budapest
Baross utca 21. V/2.
1088

VARGA NÁNDOR LAJOS EMLÉKEZETE

1985. január 1-én volt a magyar grafika egyik legnagyobb egyéniségének, éveken keresztül körünk elnökének, Varga Nándor Lajosnak 90. születési évfordulója. Amikor körünk emlékcsokrával felkerestük a Farkasréti Temető művészparcellájában a méltó emlékművet még mind ez ideig nélkülső sírját, azt már a gyertyák fényárjában találtuk. Teljes volt a szélcsend, a lángocskák közül egyetlen egy sem aludt ki. . .

* * *

Nagy Imre csikzsögödi festő nevelt leánya és férje így emlékeznek reá: „Varga Nándor Lajos diákkori pajtása volt Nagy Imrének. Ő is székely. Laji, így hívta őt Imre bácsi, a leghűségesebb barátja volt. Amikor Nagy Imre az 1976-ban megrendezett budapesti kiállításának a végére Budapestre érkezett, másnap a Berlin étteremben találkoztunk Varga Nándor Lajossal. Beszélgetés közben Nagy Imre így szólt hozzá: „Na, Laji, tudd meg, hogy te voltál életemben az az ember, a jó barát, akiben sohasem csalódtam.” Szép szavak, súlyos szavak olyan ember szájából, mint Nagy Imre, aki mindig a nyersségig őszinte volt. De megismételhetjük ezeket a szavakat mindnyájan, akik hosszabb-rövidebb ideig ismerhettük a MESTERT.

* * *

Tanítványai közül számos jelessége került ki a magyar grafikusművészetnek. Közülük itt Élesdy Istvánt szólaltatjuk meg: „1931-ben iratkoztam be a Képzőművészeti Főiskolára. Itt Glatz Oszkár tanítványa lettem. Már főiskolás korom előtt csináltam rézkarcot, mégpedig ennek szép, de technikailag könnyű műfaját, a hidegtűt. Munkáimat bemutattam Varga Nándornak, aki azokat kedvezően fogadta és azonnal megengedte, hogy osztályán dolgozhassak. Hamarosan megismertem a rézkarcolás technikáját és időm szinte javarészét a grafikai osztályon töltöttem. Varga Nándor, látva kintartó szorgalmamat és eredményes munkámat, nemcsak útmutatással segített. Díjak, ösztöndíjak odaítélésénél is mindig támogató volt. Így kaptam munkáimra Nemes Marcell —, majd állami-, és végül római ösztöndíjat. A római tartózkodásom után meghívott, hogy Erdélyben, Oltszemen szervezett művésztelepén dolgozzak. Itt sokat voltam együtt vele és számos festői kirándulást tettünk a gyönyörű Olt völgyében és a Bodoki-havasokban. Élmeny volt Varga Nándorral festeni. Múltak az évek és amikor Erdélyből én is Pestre kerültem, némileg viszonzhattam sok jószágát. Az ötvenes

Önarckép

Varga Nándor Lajos metszete X1

években minden rézkarcát én nyomtattam le, mert Varga Nándor rézkarcnyomó présének beszolgáltatására kényszerült. Nekem szerencsére igen jó tanárim voltak; Varga Nándor és Glatz Oszkár mélyen emberi és művészi kvalitásai formáltak azzá, aki lettem. Tudom, hogy nekik köszönhetem azt, hogy a művészet számomra komoly és életemet betöltő elkötelezettség.”

* * *

Makkai Piroska festőművész és grafikus emlékező soraiban főleg az erdélyi kapcsolatok kapnak hangsúlyt: „Az 1934–35-ös tanévre a Népies Írók Magyarországi Ösztöndíjával jöhettek Budapestre. Bürokratikus formaságok akadályozták, hogy a Képzőművészeti Főiskola festőszakára felvegyenek. Varga Nándor Lajos szembehelyezkedett a rektorátussal s felvett tanítványai közé. Műhelyvezetője akkor Varga Mátyás, másik ösztöndíjas évfolyamtársam pedig Haáz Sándor udvarhelyi diák volt. Varga N. Lajos maga vásárolta meg számomra a vésőket és a szükséges felszerelést. Jó tanítványának tartott, írásaiban is foglalkozott munkáimmal. Otthona Erdélyben Aldoboly maradt. Nagy kedvvel örököltette meg műemlékeit, de teljes sorozatot már nem tudott készíteni azokról. Én a romokban heverő Martinuzzi-kastély barokk kapuját rajzoltam le a számára. Évtizedekig harcolt Gyárfás Jenő összegyűjtött képeinek bemutatásáért. Megbízásából Sepsiszentgyörgyön felkerestem Gyárfás fiát, akinél apja hagyatékát is megtekinthettem. Fáradhatatlan volt kortársai menedzselésében is: Személyesen vitte a Képzőművészeti Alaphoz a „Cantata Profana” metszetemet és javasolta kiadásra a „Toldalag” című sorozatomat.

* * *

Hirka Mónika, a csurgói gimnázium rajztanára ezt írta mesteréről:

„Varga Nándor Lajosra emlékezni jó érzés, remény, erő, nyugalom, hit, bizalom, szabadság, kedvesség, biztonság. Az idős mesterben minden elmentet harmóniává egyesült. Délceg természetéhez finom kéz társult. Nyugal mából erő és dinamizmus áradt. Fenség és meleg líra, erő és gyengédség egyesült benne. Szeméből kéken fénylő tisztasággal csillámlott a játékoság és bölcsesség. Műveiben is látom lelkének kisugárzását. A kisgrafika különösen közel állt hozzá, levelében így írt erről: „Szeretném, ha megpróbálná, mert sok örömet szerez, s otthoni munkának a legjobb, majdnem olyan, mint a költő munkája, aki egész világot tud teremteni vékony papírlapon sercegő tollal.” Görögországi utazásáról hazatérve ezt írta: „Ha egy-két mondatban kellene beszámolni, az a következő lenne, nem tör-

vény, csak lehetőség, azok számára, akiket illet. És ez: Az istenek nem halnak meg, és a művészet örökletesen megmarad az emberiségnek." A Mester ránkhagyta művészetét s Ő él. Kisugárzó ereje az idő múltával számomra egyre nő. Gondolatom megnyugodni és erőt meríteni tér Hozzá!

* * *

A magyar grafikatörténet szerűjén sok a betakarítatlan termés. Nincs teljes Varga Nándor Lajos bibliográfiánk sem. A Jászberényi Városi Járási Könyvtár 1973-ban kiállítást rendezett Varga Nándor Lajos fametszetei és a könyvnyomtatás címmel. A kiállítási katalógus bibliográfiát is közölt a mester *önállóan* megjelent munkáiról. A teljes összeállítás továbbra is a jövő feladatai közé tartozik. Itt csak a következőkre hívjuk fel a figyelmet: Gyárfás Jenő művészetéről a Szépművészet 1941. évi 5. számában, valamint a sepsiszentgyörgyi múzeum évkönyveiben (1969, 1974–75) jelentek meg írásai. Székely Zoltánnal közösen állította össze a *Sepsiszentgyörgy város építészeti emlékei* című művét, amelyet a helyi múzeum adott ki 1969-ben, a mester 32 rajzával, román, magyar és német szöveggel.

(Összeáll. S. A.)

Hervai Katalin rézkarca C2

A művész világa nem lezárt kör, hanem benne van a társadalmi igény, hogy megmutassa embertársainak a környező világot, az élet szépségeit és torz vonásait. „A művészetnek, a hivatásnak vállalása akkor jelentkezett bennem, amikor először éreztem, hogy van mondanivalóm az emberek számára” – írja egy vallomásában a 27 éves sepsiszentgyörgyi grafikus, aki a vonalak bővületében él és akinek műveit 1972-től ismerhetik a bukaresti, nagyváradi, kolozsvári tárlatlátogatók, akinek művei minden országos grafikai tárlaton szerepelnek.

Pedig nem könnyű foglalkozást űz, nevelő a szentgyörgyi liceumban: „A tanítást valahogy úgy fogom fel mint az alkotást, arra törekszem, hogy a gyerekek félig játszva jussanak el a képi kifejezés lehetőségeihez, a világnak vonalakkal történő ábrázolásáig, a gondolatig. A gondolatiság nem zárja ki az érzelmi tényezőt az alkotásból, sőt a mondanivaló igazságába vetett hit felerősíti azt. Az eszmének nemcsak a tudatban, de az érzelmekben is azonosulni kell ahhoz, hogy művész formában kifejezhessük.” Ez a gondolatiság vitte Az ember tragédiája színeinek ábrázolásáig, Radnóti Miklós Erőltetett menet című versének grafikai kifejezéséig. Ez jelentkezik témáinak gazdagságában; a viszonyulások, az elidegenedés, az idő, a mozgásterek problémáinak megközelítésében. Művészetének középpontjában az ember és a létezés áll. Így jelennek meg karcain az emberségért kiáltó szó, az őszinteség, az egyensúlyhelyzetek keresése, az értetlenség és a megértés, annak kifejezése, hogy a Föld az emberért van és az emberek egymásért vannak.

Az „Elidegenedés” világnak hátat fordító nőalakja a széttört, a csontvázszerű bal kéz, az életerős jobb, a huzalokkal összekötött nyitott és zárt fiókok vélt információkkal, egy fejhallgató segítségével kapcsolódik a nemlátható valósághoz. Az ember tragédiájának prágai színeben Kepler és Borbála alakja áll az előtérben. Kepler a világmindenség titkait kutatja, Borbála a nyitott kapura tekint, amely fölött a boldogság kék madarát véli felismerni. A Radnóti-kutató Lisztóczy László ex librisén a felső képmező a halálba induló munkaszolgálatosok égi serege uralja, melyből a jövőt sejtő néhány arc rémült tekintete válik ki: „Bolond, ki földre rogyván fölkél és újra lépked.” A földi világ, az otthon képe, mely fölött „már csak perzselt szél forog”, „a félelemtől bolyhos honi éjszaka”, az eltört szilvafa, a hús veranda kép, a nyárvégi csend, Fanni a rőt sövény előtt már csak álomképként lebeg a sivár táj és a reménytelenség felett.

Első mestere az édesapa, mert ő tárta fel előtte a művészet titkait, mesterének Deák Ferencet tartja és Feszt Lászlót, akik gondolati mélységre, az igényes munkára, technikai megoldásokra, a kivitelezés művességére tanították.

Kántor Lajos (Korunk) írta eddigi pályáíveit értékelve: „Aligha véletlen, hogy az előtte járó, kitűnő grafikusnemzedékből pontosan Deák Ferencre néz fel nagy tisztelettel, egyszerre tanulva tőle fegyelmet, rajzi komolyságot, a játékosságban is a mélység keresését. Tanul, hogy taníthasson új módon látni az elemeire töredezett világot ismét egységbe foglalni, emberi arcot és kezét, kockaházakat és távoli fényeket, ősi kereket és mai közlekedés jeleit fémbe karcolva. Mégsem a részletre, hanem a költői látomásra irányítja a figyelmet.”

Egyéni kiállításai:

- 1976 – Kézdivásárhely, Múzeum
- 1979 – Bukarest, Petőfi Háza
- 1983 – Kolozsvár, Korunk Galéria
- 1983 – Sepsziszentgyörgy, Galéria
- 1984 – Udvarhely, Művelődési Ház

Ebergényi Tibor
(Eger)

Hervai Katalin rézkarca C2

Hervai Katalin rézkarcá C2

König Róbert kiállítása elé
(Elhangzott az Építők Műszaki Klubjában.)

Örömmel és meleg barátsággal ajánlom figyelmükbe König Róbert grafi-káit. Több ok is van arra, hogy megtekintésre méltónak tartsuk azokat. Egyrészt az, hogy az alkotó mintegy műhelye szellemét is bemutatja né-zőinek, bepillantást engedve egy ezernyi fortélyt kívánó szakma „színfalai” mögé, másrészt az, hogy olyan műveket hozott el, melyek a mai – sok szempontból kiüresedő, közönyösödő világunkban – indulattal, véle-ménnyel és állásfoglalással telítettek, olyanokat, melyek jelrendszere első pillantásra éreztetik a nézővel alkotójuk mondandóját, szuggesztív hu-manizmusát.

No de mi is rejlik e gondolatok mögött? Mit is szeretnénk ezek igazolására elmondani? Például azt, hogy König Róbert annak az iskolának és annak a tanszéknek növendékeként végezte tanulmányait, mely immár évtizedek óta gondoskodik arról, hogy a „magyar grafika” kifejezés fogalom legyen. Ismerjük a hatvanas évek nagy generációját, iskolateremtőit, de nem árt azt is újra s újra rögzítenünk, hogy a hetvenes évek is folyamatosan tartot-ták ezt a magas színvonalat, s a megújuló formanyelviség jegyében egyre másra jelentkeztek kiugró személyiségek Almásy Aladártól Szemethy Imréig, Lacza Mártától Kovács Tamásig, Stefanovits Pétertől Sáros And-rás Miklósig.

Nos, a hetvenes évek elején ebbe a pezsgő műhelybe lépett be egy fiatal székesfehérvári fiú, akit a rajzolás öröme már korábban megcsapott, s a nyomtatás szaga ugyanígy, nyomdai munkája közben. És amikor 1975-ben elvégezte a Főiskolát, már egy olyan újabb autonóm személyiségként jelent-kezett, aki megint valami *újat* művelt, furcsa módon úgy, hogy egyé vált a *hagyománnyal*. Mit is jelent ez a rébusz? Csak annyit, hogy már a fiatal König Róbert is eljegyezte magát a fametszéssel, úgy érezte, hogy ez a gra-fikai technika áll hozzá a legközelebb, s ebbe mélyült el hallatlanul szívós akarattal és mívésséggel. Különös talány, hogy ez a legősbibb grafikai techni-ka hogyan találkozik ennyire intenzíven egy fiatal alkotóval, de öröm, hogy ez a több, mint ezer éve magas színvonalon művelt megoldás ma is érvé-nyes produkciókat teremt, *ha* megfelelő partnerre talál. . .

Olyan közhelyekkel, hogy ráadásul a fametszés milyen kockázatos műfaj, hiszen szinte nincs utólagos korrekciós lehetőség, nem untatom Önöket, de azért hadd idézzem Molnár C. Pált, aki a fametszésről írva megjegyzi: „A kézügyesség, az iparoshajlam, leleményesség nagy előnyt jelenthet itt a művészeknek. Míg más képzőművészeti területen az ügyetlenség, esetlenség érdekessé teheti a műalkotást, itt a járatlanság, hiányos készség könnyen árulkodóvá lesz. Számos művészt éppen ezért hagyott cserben ez a műfaj.”

König Róbert – szerencsénkre – nem tartozik a cserbenhagyottak közé. Szerszámaival virtuózan metszi a legkeményebb körte- vagy cseresznyefát is és a méretnövelés legegyszerűbb útját is megtalálja akkor, mikor rajztáblára is dolgozik. Mindemelett azt se felejtjük, hogy a linómetszés is kedvelt műfaja, nagyobb folthatású metszetek készítésénél igen beválhat, s ezt tapasztaljuk König Róbert sok linómetszeténél is.

Formai világukban egy-egy körön belül maradnak, megkeresik a hozzájuk legközelebb álló formai és tárgyi világot, s ezek jelein át fejtik ki „véleményüket”. Számomra ráadásul úgy tűnik, hogy az a veszélyes, ha valaki „mindennel” foglalkozik, „mindent” ábrázol, „mindenhez” ért. Nos, Róbert is ahhoz a rögeszmés körhöz tartozik, hála Istennek. Hiszen amellett, hogy úgy tűnik életünk minden lényeges gondja érdeklí, első helyen áll nála – mint jel – a ló. Beszéltünk egymással arról, hogy milyen nehéz is a lóval foglalkozni, hiszen felsorolhatatlanul hosszú lenne azok névsora, akik e témában nagyot alkottak. (Szándékosan mondtam művészetet, hogy a képzőművészekről eljussunk Sára Sándorig, Huszárik Zoltánig vagy Csingiz Ajtmatovig.)

S mégis! Számomra nagyon meggyőző, ahogy ő mondja el, metszi ki a maga véleményét. Szinte mindegyik lova tele feszültséggel, vibráló lendülettel: egyik sincs nyugalomban. Képei, úgy hiszem, az állat rendkívüli ismeretéről is vallanak, ugyanakkor állásfoglalást is kifejeznek: Csődör királya pl. játékos és tán tisztelgő – hommage a kondori Darázs királyra. Mindeme ismeretnek persze csak feltétele, hogy König Róbert hétköznapijainak hajnalát-reggelét el sem tudja ló nélkül képzelni, s így, szinte minden ízében ismeri a szeretett állatot. Ám mellé más is kell: az az elszánt akarat, vonzalom és tehetség, amellyel közelít is témájához. Valószínűleg vallva azt a Vörösmarty gondolatot (a Csongor és Tündéből idézve), hogy „... . élj, s mozogj, hogy életet ne únj.” S ha már itt tartok, közelítsünk hozzá még egy lépéssel ugyane műből: „Akit a ló elragad, Avval nem lehet beszélni.” Hogy így van-e, arra felesége, Lelkes Mari tudna válaszolni, én csak egyet tudok: lóról vele mindig lehet beszélni.

Ezek után fordítsuk figyelmünket egyéb grafikáira, köztük finom portréira. Az Üvegfúvók című sorozat mély átéléssel mutatja fel a munka gyötrelmét és szépségét. Kis préházakat ábrázoló képein meglegyint bennünket a Balaton-felvidék bukolikus hangulata. Közéletibb töltetű lapjain, aggodalmi, töprengései jelennek meg, a technika és a természet, az erőszak és az értékörzés ellentéteiben.

S végül Psalmus Hungaricus című gyönyörű lapja. Harmónia, küzdelem, tünékeny hangulat, feszültség. Hogy is írta e szöveget 1535-ben Kecskeméti Vég Mihály?

„Igaz vagy uram, ítéletedben. . .

Az igazakat te mind megtartod,

A kegyeseket megoltalmazod,

A szegényeket felmagasztalod,”

Nézzük hát König Róbert lapjait úgy, hogy ez a humanizmus bennünket is átjárjon! Úgy tűnik tehát, hogy jó helyre ítélte a SZOT, a számára biztosított ösztöndíjat, s jól választott a Kisgrafika Barátok Köre, amikor Stettner Béla barátunk elhunytá után König Róbertet bízta meg a felelősségteljes művészeti vezetői feladattal. Ehhez is, továbbá főiskolai munkájához és alkotótevékenységéhez is kívánok sok sikert.

Feledy Balázs

Várkonyi Károly metszetei X2

ÖTVEN ÉV AZ EX LIBRIS MŰVÉSZETBEN (Várkonyi Károly köszöntése)

Az 1930-as évek közepén eredeti egyéniség tűnt fel Debrecen grafikai életében, az Ajtósi Dürer Céh munkájában. Ma személyében a még egyetlen élő olyan művészt köszönhetjük, aki együtt dolgozhatott Gáborjáni Szabó Kálmánnal, Dobi Oláh Istvánnal, Sennyei Oláh-val, Veress Gézával, Menyhárt Józseffel. Azóta folyamatosan és aktívan veszi ki részét a magyar és a debreceni ex libris művészetből.

Várkonyi Károly 1910. január 31-én született, véletlenül éppen Debrecenben. Édesapja a budapesti Operaház muzsikusa volt és ekkor társulatával éppen a debreceni színházban vendégszerepelt. Feleségével együtt érkezett a városba. A családi esemény itt érte és így kissé meghosszabbította az anya debreceni tartózkodását.

Elemi és középiskolai tanulmányait a fővárosban végezte. Tanárai legnagyobb elkeseredésére a rajzon és a humán tárgyakon kívül más nem érdekelte. A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság (1906–1944 között működött) Tehetségvédelmi és Tehetségvizsgálati osztálya 1926-ban rendezett kiállításán Várkonyi Károly olyan sikert aratott, hogy ezt követően Ács Lipót kerámikusfestővel és Bíró József festővel külön is taníttatták. A középiskola befejezése után az Iparrajziskola grafikai osztályán Zombory-Moldován Béla festő-grafikus vezette be a grafikai művészet titkaiba. 1931-ben, Iparrajziskolai tanulmányait befejezve a Berlinben élő festőművész nagybátyjához utazott, aki Albert Reimann képzőművészeti iskolájában taníttatta tovább. Innen küldte versenymunkáját a londoni Golden Cocherell Press embléma pályázatára, ahol második díjat kapott. Párizsi és olaszországi tanulmányút után iratkozott be a budapesti Képzőművészeti Főiskolára. A Képzőművészeti Főiskolán, mint művészképzős, Benkhard Ágost keze alatt dolgozott.

Tanulmányait anyagi okok miatt kénytelen volt megszakítani. Tehetsége, tudása nem volt elég ahhoz, hogy boldoguljon, a mindennapi kenyérért folytatott harc más utakra térítette. Debrecenben telepedett le, ahol megélhetését merkantil-grafikai tevékenysége biztosította. Bekapcsolódott az Ajtósi Dürer Céh munkájába és a város grafikai életébe. Egymásután kerültek ki keze alól az ex librisek és az alkalmi grafikák, könyvbőrítők és könyvillusztrációk. Ebben az időszakban állandó résztvevője volt az itt rendezett kiállításoknak és a különböző grafikával kapcsolatos megmozdulásoknak.

Ötven évvel ezelőtt berei Soó Rezső professzor szinte az elsők között méltatta munkásságát „A mai debreceni grafika” címmel írt tanulmányában. Ebben a tanulmányban így mutatja be Várkonyi Károlyt: „Eredeti egyéniség... számos illusztrációt, ex librist rajzolt, finom vonalú, kifejező,

dekoratív stílusban. Kedveli a magyaros motívumok alkalmazását s céljaul tűzte ki a népművészetben rejlő magyar jelleg érvényrejuttatását tusrajzban, fametszetben." Az elmúlt félévszázadban több-kevesebb sikerrel megvalósította a fenti célkitűzést. Grafikai munkássága Európa és Amerika gyűjtői körében ismert és elismert. Számtalan pályázati díj és oklevél fémjelzi munkásságát. Hazai és külföldi kiállítások sora bizonyítja megbecsülését.

Várkonyi Károly ex librisei és kisgrafikai sajátos színt jelentenek a műfaj hazai történetében. Realista stílusa nem engedte meg, hogy a kísérletezés útjára térjen, de egyéni látásmódja, kiváló komponáló készsége, az ex libris lényegi törvényeit mindig tiszteletben tartó alapállása kiérdemelten emelte a műfaj elismert művészei közé. Témáiban inkább a hagyományos utat keresi. Megoldásai az őszinte átélésről, kitűnő vésőkezelésről tanúskodnak. Lapjait a harmónia, egyensúly, filozófikus nyugalom és esztétikai megálapodottság jellemzi. Családi grafikáiban sok az egyéni elgondolás, a szabaddabb asszociáció és a játékosabb, oldottabb fogalmazás. Ezekben a lapokon adja teljesen önmagát: ötlet és szellem, emberi tartalom és művészi megvalósítás kifogástalan harmóniában talál egymásra.

Várkonyi Károly humanista beállítottságú művész, aki a maga szenvedésein át jutott közel a mások szenvedéséhez (vö. Simonffy András: Kompország katonái. Bp. 1981.). Ezért tud az élet kis és nagy jelenségeihez, a népek és a világ alapvető problémáihoz közel kerülni. Munkássága nemcsak a debreceni művészeti életnek szerves része, hanem az egész magyar grafikai művészetnek maradandó értéke.

A több mint 50 éves művészeti pálya egyik állomásán köszöntjük Várkonyi Károlyt és kívánunk neki jó egészséget, sok erőt, s kívánjuk, hogy metszeteivel számos éven át örvendeztesse meg a kisgrafika hazai és külföldi barátait.

Lenkey István

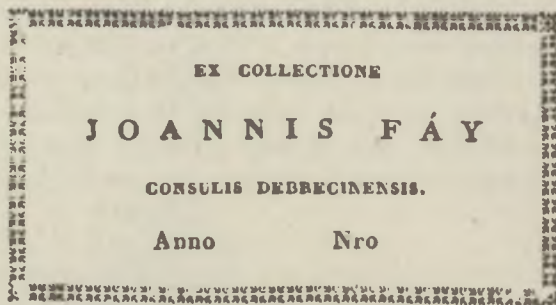
részlet Várkonyi Károly metszetéből X2

TIPOGRAFIKUS EX LIBRISEK

A mai értelemben vett könyvjegyek egyidősnek tekinthetők a könyvnyomtatással. Ezek azonban kezdetben nem a könyvnyomdákban kerültek ki, hanem a grafikusok munkahelyeiből. Rendszerint igényesebb művészeti alkotások voltak, de korán jelentkezett a szükséglet a könyv tulajdonosának szerényebb, de sokszorosító eljárással: nyomdai szedéssel készült címkével történő megjelölésére, a kézzel való névbeírás helyett. (Egy portugál szakíró, Fausto Moreira Rato szerint csupán egyetlen esetben helyeselt egy könyvben a kézírásos bejegyzés, ha az a szerző dedikációja, minden más esetben csak a beragasztott, bármilyen sokszorosítási eljárással készült könyvjegy használata a helyénvaló). Tudomásunk szerint az első hazai szedett szövegű könyvjegy Gönczi Mátyás nagybányai református esperes (+ 1672) részére készült. A háromsoros, latin nyelvű jelmondattal ellátott, kettős vonallal keretezett ex libris egy példánya az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében található. (Kis írásunk tárgyalási körébe nem vontuk be azokat az ex libriseket, amelyeken a fa- vagy rézmetszetű grafikát egészíti ki a nyomdai szedésű szöveg. Ilyen pl. a második magyarországi könyvjegyként ismert bártfai városi könyvtár ex librise, vagy – hogy a számos más példából még csak egyet emeljünk ki – Perényi Zsigmond pécsi püspök könyvjegye, amelyen a rézmetszetű címert körítő szedett, ovális szöveg 1721–1747 évekből minden esetben feltünteti a beszerzés évét is. A szedett szövegű hazai könyvjegyek a 18. század végén, de főleg a 19. században kezdenek népszerűbbé válni. Tulajdonosaik között jobbra írókat, tudósokat találunk. Sokszor keret nélkül készültek, mint pl. Miller Jakab Ferdinándé (+1823), aki, mielőtt a Magyar Nemzeti Múzeum első igazgatója lett, Széchényi Ferenc gróf gyűjteményeinek őre volt.

**EX BIBLIOTHECA
IACOBI FERDINAN. R. HVNG,
NOBILIS DE MILLER.**

A nyomdász tevékenysége főleg a betűtípus megválasztására és a szöveg tetszetős elrendezésére terjedt ki. Kner Imre megfogalmazása szerint az önálló tipográfiai forma megszületése akkor következett be, amikor a nyomdász rájött, hogy a „spácjumok” segítségével a szöveget ide-oda tologathatja, rendszerint „középre zárja” és ezzel elszakadt a kézzel írott szöveg ősi formájától. A tetszetős szövegelosztás sokszor nem elégítette ki a nyomdász szépérzékét, keretet is szedett egyszerű léniákból, vagy a címlapokhoz, szöveglezárásokhoz használt díszekből. Az ilyen díszek gazdag változatosságáról jó képet adnak a hazai régi nyomdák mintakönyvei, amelyek bőségesen mutatnak be „nyomdai cifrákat” is. (Szentkúthy Pál foglalkozik velük 1940-ben megjelent könyvében.) Koppi Károly kegyesrendi egyetemi tanár könyvjegye példa a szerény eszközökkel is szépet nyújtó tipografikus alkotásra. (Koppi kapcsolatba került a magyar jakobinusokkal is, ezért az egyetemről eltávolították.) Megtörténik, hogy a nyomdász többféle keret-

díszítéssel is próbálkozik, így Simon Konrád pálos szerzetes három különböző keretdíszítésű könyvjegyét is ismerjük.

Igen gyakoriak a tipografikus könyvjegyek az emlék ex librisek körében. Ezek a könyv korábbi tulajdonosáról, a hagyományozás vagy az ajándékozás tényéről tudósítanak. Főleg egyházi személyek könyveit jelölik, pl. kanonokokét, kiknek könyvtárát a káptalan vagy a szeminárium örökölte. Ide tartozik az az érdekes latin nyelvű könyvjegy, amelynek egy példánya a Zemplén Múzeumban található és a müncheni tudós társaság által 1821-ben a sárospataki könyvtárnak adományozott könyvet jelölte meg. Erről az adományozásról sajnos sem a sárospataki tudományos gyűjtemények főigazgatója, sem müncheni ex libris-szakemberek nem tudnak. Távollabbi magyar vonatkozása van Johannes Faber bécsi püspök, magyar királyi tanácsos 1540-ben készült szép, gót betűs könyvjegyének. Ennek szövege arról szól, hogy a könyvet tulajdonosa nem a püspöki jövedelméből vette, hanem más munkáiért kapott pénzből, így annak adományozhatja, akinek akarja, nevezetesen a Szt. Miklós kollégiumnak, az ott tanulók használatára. (Ha a könyveket a püspöki jövedelméből vásárolja, akkor azoknak a püspöki könyvtárban kellett volna maradniuk.)

Emlék ex libriseket találhatunk iskolai jutalomkönyvekben is. Ezekbe a megjutalmazott tanuló nevét kézzel írták be. Irodalomtörténeti érdekességű a zilahi ev. ref. kollégiumnak az a jutalomkönyvjegy, amely a budapesti Csányi-gyűjteményben található és Ady Lajosnak, Ady Endre öccsének nevét viseli. Ady Lajos 1900. június 24-én – mint VIII. osztályos tanuló – kapta az ily módon jelölt könyvet.

A legkisebb nyomdák is rendelkeznek olyan díszítő elemekkel, kis képekkel, vignettákkal, amelyekkel a kereskedelmi hirdetéseket figyelmet teltebbé, „blickfangossá” teszik. Ezeknek a lehetőségeit a jó gyakorlati érzékkel rendelkező mesterszedők ki is használják. A Deutscher Buch-und Steindruckerei c. folyóirat 1926. áprilisi számában közli F. Genzmer írását a szedőterem ex libris művészetéről. Tíz példát mutat be, egyik-másik igen ötletesen érzékelteti, hogyan lehet a nyomdai anyagot könyvjegyek alkotására felhasználni. Ezeknél a nyomdásznak már képszerkesztő szerepe is van, bár ily módon valóban művészi eredmény ritkán jön létre. Napjainkban egy belga grafikus, Emil Puettmann foglalkozik kizárólag szedőszekrényből kikerülő betűkből, léniákból, térzőkből szerkesztett képszerű, többszínű ex librisek alkotásával. Az ex libris művészet határterülete ez, de itt is van alkalom művészi szépet alkotni.

Semsey Andor

STETTNER BÉLA EMLÉKLAPJAI ARANY JÁNOSRÓL

1982-ben számos gyűjtő készítetett Arany János halálának 100. évfordulójára utaló emléklapot, ex librist. Több kitűnő portré, egy-egy költeményhez kapcsolódó illusztráció született, de ezek közül is kiemelkednek Stettner Béla emléklapjai. Stettner Béla — az évforduló jellegéhez kötődve — az idős, megfáradt költő személyiségét, világát eleveníti fel drámai módon. S mint minden grafikáján, ezeken is túllép a konkrét szituáció ábrázolásán: az elmúlással, a múlttal—jövendővel számotvető ember legáltalánosabb képi megjelenítését adja. Turoczy Rozália műelemzéseinek — amely egy terjedelmesebb tanulmány kisebb része — azért is adtunk szívesen helyet, mert a kisgrafikák egyéni értelmezésére, sajátos kifejezési lehetőségeik megfogalmazására lapunkban eddig ritkán került sor.

ARANY JÁNOS EMLÉKÉRE

(A Szerk.)

Az Ex libris Szanka Rózsa – Arany János emlékezetére című lapon a kép felület 2/3-át a költő magányosságának jelképe, a tölgy tölti ki. A felső rész tömör, áttörhetetlen sötét foltja a befejezettség érzésének szimbolikus megoldása. Ennek a lezártágnak, az elmúlásba hanyatlásnak másik grafikai jelképe a lebukó Nap. A horizontális fő tengely a láthatárral esik egybe a lapon, amelyen a sejtetett épületsor egyenes vonalban helyezkedik el. Ez lehet Arany életútjának a vonala is, amelyet erkölcsi tisztaság és viszontagságok, fájdalmak okozta hegesedés jellemez – ezért van az egyenes mentén elhelyezett tördelt csík. A felezővonal alatti szint két egyenlő részre oszlik: a bal sarokban a padon magába roskadt, fázósan botjára támaszkodó öregembert látunk, a jobb oldalon nyitott könyv van az ex libris szövegével. A természetes arányok egyensúlya megbomlik – a könyv felnagyított méretei szimbolikus üzenetet tartalmaznak: az esendő embert költői nagysága túléli. A rajz grafikai elemei mind ennek a tragikus életérzésnek a kifejezői. A költő alakját finom fehér vonalvezetés emeli ki, a többi vonal vastosabb és – Stettner stílusára jellemzően –, kószán gomolygó, ami egy jellegzetes lelkiség érzékeltetője. Az ex libris alkotóelemei, valamint a kompozíciós megoldása összecseng azzal a hangulattal, amely az Őszikék ciklusából árad.

Az Ex libris Pittmann László – Arany János emlékére feliratú lapon a központi helyet a botjára támaszkodó öregember figurája foglalja el. A tartása fáradtságról, magányról árulkodik; valami végtelen fájdalom árad szét az egész képen. A művész kiszűrte mindent, ami elterelné a tekintetet erről a megtört alakról. A pad is csak mint önmaga jele, nem konkrét valóságában

emeli a főalak pozíciójából fakadó drámai hangulatot, belső feszültségét. A lap felső felén a gomolygó vonalak a margitszigeti tölgyfákat is jelképezhetik, de a lélekből kiszakadó fájdalmas sóhajt is. A vonalak gomolygásának iránya felfelé tartó. A lezártágnak azt a fokát nem találjuk a képen, mint a Szanka Rózsa nevére készült könyvjegyen.

Az Arany János emlékezetére – Boros Edit című ex libris stilizált helyzetet mutat be.

A lombok között lebegő múzsától elforduló költő alakja a Leteszem a lantot. . egykori eltökéltségét mutatja. A végső számvetés fájdalma sűrűsödik a botját csak éppen érintő mozdulatban. A bohém alakjával incselkedő múzsza a fátum jelképe, a végzetesen kijelölt életúté, amelyet most befejezettnek érez a költő. A foltszerűen ábrázolt tölgy a maga konkrétságán túllépve a lezártágot érzékelteti. Ágai között át-áttör egy-egy derűs fehér folt, az öregkor parányi örömeinek jeleként. Az átlós metszővonal ezen a lapon is nyomonkövethető – a jobb oldal a költő alakjával, a bal sarok pedig a művészi üzenet más grafikai kellékeivel kitöltve.

Az Arany János emlékére – Szanka Rózsa könyve feliratú lap a Tengerihántás című ballada illusztrációja. Tematikája a népi hiedelem – ezt ragadja meg a művész – a kísértetiességnek, a démoninak hátborzongató levegőjét adja vissza a grafika eszközeivel. Kompozíciójára a klasszikus hármastagolás érvényes. Az alsó szint – a képsík egyharmada – a tűz lobogását jelzi, a felső, kétharmad rész a füst gomolygását, amely zenei ritmust eredményez. A füstgomoly úgy szerveződik rendbe, hogy négy muzsikáló démon lebegő alakja válik ki belőle. A függőleges főtengelyt a szimmetrikusan megrajzolt tűzkép közepétől indíthatjuk: mindkét oldalán két-két asszonyi alak van elhelyezve.

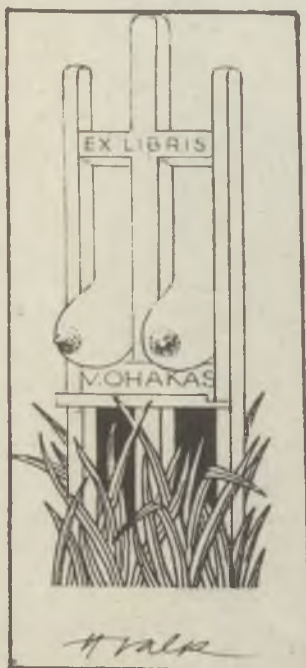
Turoczy Rozália
(Sepsiszentgyörgy)

Stettner Béla metszete X3

HEINZ VALK EX LIBRISEI TALLINNBÓL

A szovjet-észti ex libriseket gyűjtő kisgrafikabarátok között újabban HEINZ VALK tűnt fel rajzaival, aki 1936-ban született, okleveles fémművész és az Észt Művészsövetség alelnöke. A tallinni főiskolán végzett tanulmányai óta Heinz Valk a humornak kötelezte el magát. Sok karikatúrája bejárta már a nemzetközi kiállításokat. Tallinn szinte minden jelentős alkotószmélyisége rajztolla hegyére került. És most ezeknek a festőknek, grafikusoknak, művészettörténészeknek rajzol ecsettel vagy tustollal ex libriseket. A fekete-fehéren jól reprodukálható alkotások ideális könyvjegyek.

Az észti karikatúristáknál a nők mindig szeretetreméltóak és szépek. Ez vonatkozik Heinz Valk ex libriseire is. A tallinni óváros nagy becsben tartott tornyait és várfalát találjuk Jüri Kuuskemaa ex librisén, ahol a kapu kulcsát egy ifjú hölgy tartja. Reimo Pallat könyvjegyén a Viru-kapu feletti tornyot egy fekete hosszúhajú nő öleli át gyengéden. A magyar fordításban is ismert író, Jaan Kross könyvjegyének középpontjában is nőt láthatunk. Heinz Valk személyi vonatkozású rajzai korlátozott, ötven példányos kiadásban látnak napvilágot. A Villány-gyűjteményben (Brandenburg) 26 műve található. Rajzai gyakran jelennek meg az észti folyóiratokban. Sok könyvet illusztrált, eddig 3 kötet jelent meg karikatúráiból, az utolsó a berlini Eulenspiegel Kiadónál, ennek címe: „Az ember tudja, mit akar.”

*Gerd Fiedler, Brandenburg
NDK (Ford.: S. A.)*

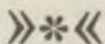
EGY ÉRDEKES EX LIBRIS A RÉGI ROMÁNIÁBÓL

A közelmúltban érdekes ex librist hozott a posta egy ploesti műgyűjtőtől. Az ex libris — valószínűleg a tulajdonost megszemélyesítve — egy faunt ábrázol, amint elégedett mosollyal nyugtázza a reá zúduló finom falatok és italok özönét. A lap tulajdonosa fertőszentmiklósi Artner Rezső, minden bizonnyal szeretett bőségben élni. Ploesti barátom sokat tud róla: 1878-ban Sopronban született, egy ideig katonatiszt volt Lugoson és Orsován, később Turnu Severinben a „Traian” sörgyár igazgatója. 1912-ben román állampolgárságot vesz fel: jeles könyvbarát és az olténiai kulturális mozgalom támogatója. Valószínűleg nem volt gyűjtő, az 1910-ben készült tollrajz ex librist a könyveibe ragasztotta. 1930-ban, Bukarestben bekövetkezett halála után könyvtára nagyrészt szétszóródott; két könyve jutott a barátom tulajdonába. Az egyikből volt szíves az ex librist leáztatni és nekem elküldeni. Ezt az eljárást nem helyeslem, de ha már leáztatta, hadd tegyük az ex librist közkinccsé.

Alkotója Schramm Tibor, akiről a Művészeti Lexikon a következőket írja: 1868-ban született Orsován, meghalt 1929-ben Budapesten. Festő. Müncheni tanulmányai után Budapesten telepedett le. A millenniumi kiállítás képzőművészeti csoportjában *Thököly Imre elfogatása a nagyváradi pasa által* című festményét mutatta be. Utoljára 1917-ben szerepelt a Műcsarnokban. Grafikai tevékenységére vonatkozó adatokat nem találtam, de a bemutatott ex libris arra vall, hogy Schramm Viktor ezen a téren is vérbeli művész volt.

Ábrahám László
(Kolozsvár)

Reich Károly metszete X3

MEGKÉRDEZTÜK

Mi a véleménye a kisgrafikáról?

Válaszol Reich Károly Kossuth-díjas grafikusművész.

Reich Károly nevét és munkáit hazánkban szinte mindenki ismeri. De az országhatárainkon túl is számosan kedvelik egyéni, felnőtteket és gyermekeket egyaránt megragadó rajzait, illusztrációit és grafikáit.

A Reich család otthonában már nem először járok. Barátságos légkörben, Zsuzsa Asszony gőzölgő kávéja mellett kezdjük az „interjút”.

– *Hogyan határozná meg a kisgrafika műfaját?*

– Már a nevében foglaltatik, hogy kisgrafika, tehát a műfajt a mérete szerint határoznám meg. Természetesen a kis méret nem zárja ki azt, hogy mint művészi alkotás nagy legyen.

– *Ön hogy áll a kisgrafika, közelebből az ex librisek alkotásával?*

– Magam szívesebben rajzolok, vagy nagyobb rézkarcokat készítek. Az apró vésegetést nem nagyon kedvelem. Tény, hogy kifejezetten baráti érzésből már készítettem néhány ex librist.

– *Mi a véleménye arról, hogy viszonylag kevés grafikus vállalkozik kisgrafika (ex libris) készítésére?*

– A műfaj szabályai nem mindegyik jó grafikus számára nyújtanak arra lehetőséget, hogy a művészetét — a maga igénye szerint — megvalósíthassa. Mert a téma többnyire személyhez vagy alkalomhoz kötött. Következésképpen a művésztől nagyfokú alkalmazkodó képességet követel, amely egy szabadabban dolgozó művész számára nehézséget jelenthet. Ezért csak az a művész vállalkozzék erre a feladatra, aki képes a zsenijét ebbe a műfajba is belevinni. Hiszen az ex librisek között is sok igazgyöngy van. Az sem mindegyik grafikusnak az igénye, hogy a műveit cserélgessék. Vannak olyan alkotók is, akik nem elég termékenyek a kisgrafika készítéséhez.

– *Mi a véleménye a gyűjtésről és a cseréről?*

– Az emberek többsége — különböző tárgyakat — szívesen gyűjt. Kisgrafikát gyűjteni szép és nemes dolog. A cserének nyilván megvan a maga etikája. Mindenesetre az örömszerzésnek egy formája ez.

– *Ön szerint a kisgrafika vezet-e nagygrafikák gyűjtéséhez?*

– Természetesen nem következik belőle, ha a gyűjtőnél kifejezetten az ex libris gyűjtése a domináns. Ez nem zárja ki azt, hogy a kisgrafika gyűjtés során felébredjen benne a nagygrafika iránti figyelem. De bizonyosan vannak kifejezetten nagygrafika gyűjtők is.

– *A mostani nehezebb gazdasági helyzetben luxusnak tartja-e az ex libris gyűjtést?*

- Nem tartom annak. Reális, megfizethető a kisgrafikák elkészíttetése, gondolok itt valamennyi eljárásra, pl. rézkarc, linómetszet, fametszet stb. Egyébként egy jó fametszet értékesebb lehet, mint egy rossz rézkarc. Az eredmény szabja meg az értékrendet.
- *Számozná-e az ex libriseket?*
- Csak százig látom értelmét.
- *Gyűjtőként mit tenne az értéktelen ex librisekkel?*
- Ennek megítélése a gyűjtő egyéni ízlésére és igényére van bízva. Én a gyengébb munkákat sem dobnám szemétkosárba, mert nincs olyan nagy romboló erejük. Számos rossz nagygrafikát is láthatunk!
- *Az ex libriseiből hányat, illetve hány százalékot ragasztana könyvbe?*
- Én könyvbe ex librist egyáltalán nem ragasztanék, mert nincs bennem akkora birtoklási vágy, hogy kizárólag magaménak tartsak egy könyvet. A könyveimet szívesen kölcsönadom, s ha nem kapom vissza, hagyom. . .
- *Miként vélekedik arról, ha nagy gyűjtemények – mondjuk haláleset után – szétforgácsolódnak?*
- Ez nem szakmai téma, hanem emberi és egyéni dolog, ami hozzáértés, etika és tisztesség kérdése.
- *Ön szerint ki számít jobb gyűjtőnek, aki „számol”, vagy aki gyönyörködik?*
- Feltétlenül azt tartom tartalmasabb gyűjtőnek, aki a művekben gyönyörködni képes.
- *Bogaras egyénnek tartja-e, aki otthon „zsíroskenyéren él” a családjával, hogy a gyűjteményét minél gazdagabbá tehesse?*
- Véleményem szerint ennek a szép szenvedélynek úgy kell élni, hogy a család kárt ne szenvedjen, felesleges gondot ne okozzon. A lapok értéke úgyis vitatható, s nyereszkedni sem igen lehet azokkal. Lányeges, hogy a gyűjtő otthoni magatartása ne legyen elviselhetetlenül „gyűjtő-centrikus”.
- *Sok művésztől legyen lapunk, vagy csak néhánytól, aki biztosan nívósat alkot?*
- Annak a megítélése, hogy ma ki számít jelentős művésznek, szinte lehetetlen.
- *Kezdő, fiatal művészek szárnypróbálgatásai esetében mi a teendő?*
- Mindegyik – később tekintélyes – művész kezdő volt. Érdemes a kis kockázatot vállalni, azt hogy a gyűjtő a megítélése szerint ígéretes fiatalnak tart-e valakit. Megfordítva támogatást és bátorítást jelent az alkotónak, ha a munkája iránt érdeklődést tapasztal, esetleg véleményezést is kap. A foglalkoztatás a fiatal grafikusokat a művészi fejlődésben nagyban segítheti.

– *Hasznosnak tartja-e a gyűjtők között szövődő bel- és külföldi barátságokat?*

– Minden olyan dolog jó, amely – különösen napjainkban – a jó emberi kapcsolatokat is szolgálja. Ezeket feltétlenül hasznos és nemes ápolni. Különösen olyan módon, hogy ez nem csupán hazánkban zajlik, hanem barátságokat teremthet népek és nemzetek között. Ezzel szép ügyet szolgál a KBK.

Szászné Mara

KIALLÍTÁSOK

M. KISS JÓZSEF

Körünk művésztagjának legutóbbi kiállítását 1985. januárjában rendezték meg az Erzsébetvárosi Kisgalériában. Ez az új kiállítóhelyiség a VII. kerületben működik, a Kertész utca 15. szám alatt. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vadonatúj fiókkönyvtára emeleti folyosóját engedte át kiállítások céljára. A kis helyiségben már több, színvonalas bemutatót rendeztek. A mostani alkalommal a művész tizennyolc nagyméretű grafikája szerepelt: tussal készült ecsetrajzok, vagy ezek ofset változatai. Az ízléses kivitelű kiállítási meghívón maga a művész avatja be a látogatót alkotómódszerének titkaiba: „Engem mindig egy gondolat indít a rajzhoz, legritkábban a látvány.” A kiállított műveket a kevéssel sokat mondás jellemzi. Alkotójuk néhány lendületes ecsetvonással kelti életre a tájat, érzékeltet mozgást, idéz elénk egy-egy meggyötört emberi arcot. Főként az ember érdeklí, róla beszél grafikáin rokonszenvező hangon, mentesen maradva a ma divatos elidegenedettségtől. M. KISS JÓZSEF kiállítását sokan tekintették meg s a művek megérdemelt sikert arattak. *(Dr. S. I.)*

KOPASZ MARTA

Február 15-én Szegeden, a Móra Ferenc Múzeum Horváth Mihály termében nyílt meg Kopasz Márta gyűjteményes kiállítása. Losonci Miklós a Vasárnapi Hírek február 10-i számában – többek között – így méltatja az ex libris művészetéről is jól ismert alkotót: „Grafikáinak rajzi egyensúlya minden szépre, nemesre fogékony képzeletében és légiesnek tűnő stabilitásában nyilvánul meg. . . Gondolati elmélyültség hívja elő rajzi választékoságát: ez a Kopasz Márta-jelenség lényege, megismételhetetlen harmatossága.” A kiállítás kapcsán a művésznő jelentős grafikai anyagot ajándékozott a múzeumnak.

KÖNIG RÓBERT

Ez év márciusában Budapesten, az Építők Műszaki Klubjában és Miskolcon, a József Attila Városi Könyvtár galériájában rendeztek kiállítást König Róbert grafikáiból. A budapesti tárlatot dr. Feledy Balázs, a Képzőművészeti Főiskola főtitkára nyitotta meg. Nagy érdeklődéssel kísért megnyitójában a grafika művészetének számos kérdését érintette, ezért kiállítási

König Róbert metszete X2

beszámoló helyett a beszédet lapunkban közöljük. Megemlíjtük még, hogy a miskolci kiállításhoz, amely elsősorban a művész szabadgrafikáit mutatta be, reprezentatív katalógus valamint fametszetű illusztrációt tartalmazó plakát is megjelent.

BÁLINT FERENC

Ígéretes tehetség mutatkozott be a kolozsvári Korunk Galériában ez év februárjában. Bálint Ferenc 1984-ben végezte el az Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolát, jelenleg a nagybányai textilgyár formatervező művésze. A kiállítást Gábor Dénes nyitotta meg, s ugyancsak ő méltatta az Igazság február 13-i számába: „... egyáltalában nem tűnik úgy, hogy kezdő alkotó bemutatkozásának vagyunk a tanúi. Ellenkezőleg: egy színes, sokszólamú, a legváltozatosabb grafikai technikákban otthonosan mozgó egyéniség munkáit láthatjuk.” A tárlaton az érdeklődők Bálint Ferenc mintegy fél-száz ex librisét is megtekinthették.

CSEH GUSZTÁV

Néhány éve már országszerte gyönyörködhettünk Cseh Gusztáv kolozsvári grafikusművész alkotásaiban, amelyeken akkor Erdély hatvan főemberét – mives rézkarcokon – mutatta be.

Ez év március 7-én a Magyar Építészeti Múzeuma és az Országos Műemlékfelügyelőség Cseh Gusztáv újabb, sajátos grafikáiból nyitott kiállítást.

Ez a rézkarcsorozat is hatvan darabból áll, és a „Jeles házak” címet kapta. A kiállítást Kernács Gabriella művészettörténész nyitotta meg, aki ismerette a művész pályafutását, és méltatta a műveket.

„Évek hosszú során beutaztam tájainkat, felkerestem, lefényképeztem műemlékeinket. Meg kell keresnem a legalkalmasabb kifejezőmódot, amivel ezeket a ma is álló, vagy részben meglévő műemlékeket hitelesen felismerhetően rézre karcolhatom. . .” vallja a művész.

Cseh Gusztáv nem hiába utazott és dolgozott, mert a maga nemében egyedülállót alkotott. Ez a megállapítás a témára és a kivitelezésre egyaránt vonatkozik: képein a jeles házaknak egy-egy szép részletét is kiemelte. Köszönjük Cseh Gusztáv „kolozsvári képírónak”, hogy láthattuk a régi épületeket, „melyeket Alsócernátontól Zsibóig eleink önnön oltalmukra és uruk dicséretére sok fáradsággal emeltek és mesteri kézzel ékesítettek.” Reméljük, hogy a „Jeles házak” sorozat másutt is bemutatásra kerül.

(Szászné Mara)

A Pécsi Kisgrafika Barátok Klubja nyugat-német grafikusművészek alkotásaiból szervezett kiállítást a Ságvári Endre Művelődési Házban. A kiállítást Gergely László, a Hazafias Népfront városi bizottságának titkára nyitotta meg.

MÜLLER ÁRPÁD

A számos ex libris pályázaton sikerrel szereplő Müller Árpád az elmúlt év decemberében a bécsi Hungaria Hotelben mutatta be újabb rajzait.

Legtöbbjük a ló anatómiájával és az ember-ló kapcsolatával foglalkozik. A rajzokból jól látható a magyarországi főiskola kiváló anatómiai képzése. A bécsi galériások meglepődve néztek ezekre a grafikákra, mert szokatlan számukra az ilyen emberhez közel álló ábrázolásmód.

Müller Árpád mesterségbeli tudása és hite az alkotni akarásban teszi őt erre képessé. *(Piller Attila)*

1841 · IN MEMORIAM · 1932 ·
ARNOLD LUSCHEM VON EBENREUTH
EX LIBRIS SIEGFRIED SCHMIDT
E

SZERVEZETI ÉLET – HÍREK

– Dr. Semsey Andor tíz évi szerkesztői tevékenység után, 1984. december 31. napjával lemondott tisztességéről. A KBK tagsága nevében köszönetet mondunk áldozatkész munkájáért. Bandi bátyánk nem hagyta el a lapot, a továbbiakban főmunkatársként tevékenykedik. Jó egészséget és jó cikkeket kívánunk.

– A Kisgrafika felelős szerkesztője 1985. január hó 1-től dr. Arató Antal. Jó munkát, sok sikert kívánunk.

– Ebben az esztendőben,

80 éves

Kmety Ferenc, Budapest

dr. Virágh, Zoltán Brassó

75. éves

dr. Krier Rudolf, Szeged

Szentesi Flórián, Pécs

70 éves

Andruskó Károly, Zenta

Kovács József, Pécs

Jubiláló tagtársainknak gratulálunk, kívánunk mindannyiuknak erőt, egészséget.

– A Kisgrafika 1984/1–2. számának tagnévsorából, valamint a korábbi számokból sajnálatosan kimaradt Nagy Károly (Szeged, Bal fasor 34/f. 6726) tagtársunk. A hiányt – elnézését kérve – ezúton pótoljuk.

– *Új tagok:*

Balogh Ferenc

Békéscsaba Pf. 155. 5601

Egedi István

Budapest, Törökbálinti u. 38/b. 1112

Hegy Károlyné

Budapest, Bokréta u. 10. f. 4. 1094

B. Hírka Mónika

Csurgó, Széchenyi tér 9. 8840

JATE Marxizmus–Leninizmus

Tanszék Könyvtára

Szeged, Dugonics tér 13. 6720

Király Zoltán

Budapest, Népköztársaság u. 1. 1061

Kopasz Istvánné dr.

Szeged, Hunyadi sgt. 12. 6722

Monostori Andrásné

Szeged, Ipoly sor 3/A. 6724

Zóka László

Pécs, Egressy u. 41. 7632

– A KBK pécsi csoportja eredményesnek értékelte az 1984. évet. Taglétszámuk 4 fővel emelkedett, a MÉV Ságvári Endre Művelődési Házban ideális körülmények között működnek. Az elmúlt évben tíz kiállítást rendeztek, résztvettek a budapesti jubileumi találkozón és a weimári nemzetközi kongresszuson. Az 1985. évre kiállításokat, tagtoborzást terveznek.

Ebben az esztendőben ünneplik a csoport létrejöttének 20. évfordulóját, és jelen kívánnak lenni az országos találkozón.

* * *

- Szegeden a csoport a Juhász Gyula Művelődési Ház vendégszeretét élvezi, ott tartják összejöveteleiket havonta két alkalommal. Állandó programjaik mellett „10 perc esztétika” címmel előadásorozatot terveznek, továbbá kihelyezett klubnapot, műteremlátogatást és sok cserét.

* * *

- A KBK 1985. évi munkaterve — melyet a vidéki csoportoknak megküldtünk — az esztétikai és szórakoztató programok mellett a szervezeti élet értékelésének tervét is tartalmazza. Ebben az évben a felügyeletet gyakorló szakszervezet beszámolót vár tevékenységünkről, egyúttal a tagságot is tájékoztatjuk az eltelt öt esztendő munkájáról. Esedékes a szervezeti szabályzatban rögzített vezetőség újraválasztása. Tervezzük a vezetőségi tagok vidéki látogatásait. Kiállításokban gazdagabb a program az előzőeknél. Májusban Stettner-élmékiállítását tervezünk a FÉSZEK-ben, majd az Országos találkozó kiállítása következik. Idén Kisgrafikai Biennálé lesz Tihanyban, majd a Ceglédi Ősz című rendezvénysorozathoz kapcsolódó tárlat. Mappát adunk ki Stettner Béla emlékére készült lapokból, továbbá szeretnénk egy a KBK-t népszerűsítő kiadványt megjelentetni.

Klubnapjainkat továbbra is a FÉSZEK-ben rendezzük minden hó első szerdáján du. 18–21 óráig, ahol a technikai eljárások ismertetését, fiatal grafikusok bemutatását és műteremlátogatást tervezünk.

Terveink megvalósításához tagjaink jelenléte és tevékenysége is szükséges ezért a hosszú ideje távolmaradókat újra várjuk az összejöveteleken.

* * *

A kisgrafika és a művészi érem kapcsolatait kutatja Róser Norbert, Budapesten élő reklámszakember. Keresi az érmekeket, az éremművészek arcképeit ábrázoló ex libriseket, kisgrafikákat. (Ez utóbbiak közé tartozik pl. Fery Antal grafikusművész lapja, melyet Csúcs Ferenc éremművész részére készített, a művész arcképevel.) Róser Norbert kéri a gyűjtőket, hogy akinek a fenti tárgykörbe tartozó ilyen lapja van, annak egy példányát bocsássa — tanulmány megírása céljából — a rendelkezésére. Címe: 1025 Bp., Kavics utca 8/A.

MAKKAI PIROSKA KÖSZÖNTÉSE

M. MAKKAI PIROSKA grafikusművész Erdélyben, a Krassó-Szörény megyei Domán községben született 1910-ben, így most 75 esztendő. A háromnegyed évszázados évforduló alkalmából tisztelettel és szeretettel köszöntjük a KBK vezetősége és tagsága nevében. Munkásságának részletes elemzését ezúttal mellőzzük, hiszen ezt nemrég, a KISGRAFIKA 1983/3. számában olvashatta művészetének sok barátja. Háromszáznál több, egyéni hangvételű fametszet ex librise révén jól ismert, megbecsült alkotóművésze ő a magyar kisgrafikának. Művészi vénájával, kedves és szerény egyéniségével igen sok barátot szerzett magának a gyűjtők körében. Rendszeres látogatója a KBK összejöveteleinek, melyeken a résztvevőknek példát mutat derűs életbölcsségével. Dr. MEDVE ANDRÁSNÉ MAKKAI PIROSKA grafikusművésznak a Kisgrafika Barátok Köre ezúton is jó egészséget, további sikeres alkotásokat kíván!

* * *

A Magyar Hírlap 1984. december 8-i számának képes melléklete „...KÖNYVEIBŐL” címmel cikket közöl RÖSER NORBERT tollából. Az ismert reklámszakember arról számol be, hogy a kisgrafikát, ex librist egyre több magyar vállalat, intézmény használja fel kiadványainak vonzóbbá tételére. Elismeréssel állapítja meg, hogy a magyar ex librisnek rangja van külföldön. Ennek bizonyítéka az a levél is, mely Hollandiából érkezett FERY ANTAL grafikusművészhez, a KBK elnökéhez. Ebben egy holland múzeum vezetősége azt a kívánságát fejezi ki, hogy az ő, valamint több magyar grafikusművész anyagával szeretné bővíteni a múzeum immár jelentős kisgrafikai gyűjteményét. A cikk a KBK negyedszázados jubileumát is megemlíti. Ennyi pozitívum után meglehetősen ellentmondásosnak hat a cikk bevezető gondolata: „Több évtizedes stagnálás után az utóbbi években mintha ismét növekedne az érdeklődés az ex librisek és kisgrafikák iránt.” A Magyar Hírlap cikkét BORDÁS FERENC egy és FERY ANTAL két fametszete illusztrálja. (Dr. S. I.)

* * *

A Román Szocialista Köztársaság Képzőművészeti Szövetsége 1984. évi grafikai díját *Deák Ferenc* kolozsvári grafikusművésznak ítelték oda. A díj bukaresti átadásakor méltatták a művész sokoldalú munkásságát és kiemelték az „Országos Grafikai Szalon”, a „Megyei Tárlat” c. rendezvényeken

és két nemzetközi seregszemplén (Intergrafik '84 és Nemzetközi Kisgrafikai Biennálé, Lodz) bemutatott grafikáinak magas művészi színvonalát.

Egyesületi krónika

1985. február 6-án a KBK vezetőségi ülést tartott. Dr. Vida Klára titkár ismertette a vidéki csoportoktól beérkezett figyelemreméltó javaslatokat a „Kisgrafika” folyóirat szerkesztéséhez. Napirendi pontként szerepelt a tagdíj összegének megállapítása. Vidéki csoportjaink írásbeli hozzászólásai és a fővárosi tagok szóbeli javaslatai alapján a tagdíj összegét nem változtatjuk. Tekintettel viszont a nyomdaköltségek emelkedésére a tagdíjak fejében nem tudunk továbbra is illetménymappát biztosítani.

* * *

Lapunk mostani számához a KBK tagjai részére eredeti grafikát mellékelünk. Színes mellékletünk alkotója Alma PETZ (Austria), akinek gyűjtői és művészi tevékenységét lapunk 1983/3. számában ismertettük. Grafikája Stájerország címerállatát, a híres „stájer leopárdot” ábrázolja, a rajz régi népi motívum felhasználásával készült. A sokszorosítást egy ausztriai nyomdával végeztette el az alkotó, akinek ezúton mondunk köszönetet.

Elhunyt Demeter Jenő

Az erdélyi magyar lapok hasábjain a gyászoló család és a baróti kórház dolgozói szomorú szívvel tudatták, hogy Dr. DEMETER JENŐ, az ismert kisgrafikagyűjtő, belgyógyászati osztályvezető főorvos 1984. november 18-án elhunyt. November 21-én helyezték örök nyugovóra a baróti temetőben. Mint a kórház munkatársai írják, humánus magatartása, betegeit odaadással szolgáló élete emlék és példakép marad mindannyiuk számára. És emlékét őrzi a kisgrafikabarátok széles tábora is. A Kisgrafika szerkesztőségét több erdélyi gyűjtő – Gábor Dénes, dr. Virágh Zoltán – is felkereste soraival. Gábor Dénes leveléből idézünk: Az „Erdővidék fővárosában” lévő lakásuk mindig nyitva állott a művészet igaz barátai számára. Szépen faragott székelykapujuk bejárata fölé Magyar Lajos Kapuállító című versének utolsó négy sorát vésette:

. . . én marasztalom az elmenőt
vigyázom nagyon a megjövőt.
Nyárra ősz, tél hull az őszre. . .
Áldás a bėjövőre, béke a kimenőre.

E sorokat jelképesnek is érezve búcsúzunk Demeter Jenőtől és reá emlékezve is megszilárdult hittel hiszünk a barátságban, a szépségben, az emberben. (Demeter Jenő gyűjtői munkásságának bemutatására még lapunkban visszatérünk.)

Petry B. Ex librise

KÖNYVESPOLC

Semsey Andor: Szőlő és bor az ex libriseken és alkalmi kisgrafikákon. Katalógus. (Bev. Szabó Lóránd.) Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. Bp. 1984., Petőfi Nyomda, Kecskemét. 127. l., illusztr. 23x24 cm. — 1000 pld.

Amikor LIPPÓCZY NORBERT agrármérnök 1969-ben 800 darabból álló szőlős-boros témájú kisgrafikai gyűjteményét a Magyar Mezőgazdasági Múzeumnak ajándékozta, ezzel a magyar ex libris új „fellegvárának” alapjait teremtette meg. Az alapító és más gyűjtők további adományaiból az állomány azóta ötszörösére emelkedett s ma a múzeum szőlős-boros anyaga a világ legtekintélyebb ilyen gyűjteménye. Az intézmény vezetői átértékelik annak jelentőségét és elismerést érdemlő módon fáradoznak ezeknek az értékeknek közkinccsé tételén. Ez egyrészt kiállítások rendezésében, másrészt a gyűjteményt ismertető kiadványokban nyilvánul meg.

A magyar és francia nyelvű előszóban Dr. SZABÓ LÓRÁND főigazgató ismerteti a gyűjtemény létrejöttét és történetét. Ebből megtudjuk, hogy a kiadvány az 1981. december 31-i állapotot tükrözi s 3417 kisgrafikai alkotás adatait tartalmazza. A katalógust összeállító és szerkesztő SEMSEY ANDOR igen alapos „használati utasítást” közöl munkájához. Erre annál is inkább szükség van, mert az anyag mennyisége tekintélyes: a 128 oldalas kötetben 27 országból több, mint kilencszáz művész alkotása szerepel. A legnagyobb számban a magyarok vannak jelen a gyűjteményben: hazánkat 122 művész 789 alkotása képviseli. Hasonlóan nagy számú, országoként száznál több alkotó képviseli Lengyelországot, Csehszlovákiát és a Szovjetuniót. A szerkesztő a katalógust a művészek nevének betűrendjében állította össze, egy-egy művel kapcsolatosan minden szükséges adatot felsorolva. A tudósi alapossggal készült, nagyszerű kiadvány fontos segédlet lesz nemcsak a gyűjtemény megismeréséhez, hanem az európai ex libris történetéhez is. Használatát csupán a rossz tördelés nehezíti meg, amit feltétlenül szóvá kell tennünk, a jövőre szóló tanulságul. A katalógus szövege ugyanis áttekinthetetlen: a művészek neve elvész az alkotások leírásának tengerében, mert tipográfiailag egyáltalán nincsenek kiemelve.

A katalógus végén 84 kisgrafika reprodukcióját találjuk. Ezeknél nincs képaláírás, csupán a katalógusban viselt sorszám. (Három esetben ez is hiányzik.) Ez a módszer nyomdatechnikai és takarékosági szempontból elfogadható ugyan, de mire az olvasó minden képnél a szövegrészhez visszalapoz, az illusztrációs lapok az ölébe hullanak, mert a kötés ezt az igénybevételt már nem bírja el. A kiadvány a múzeum pénztárában a kiállítások nyitvatartási ideje alatt megvásárolható.

Dr. Soós Imre

Szóló és bor az ex libriseken. Összeáll. a Magyar Mezőgazdasági Múzeum munkaközössége Sági Pál irányításával. Bev. és szöveget írta Semsey Andor. Kiad. Magyar Mezőgazdasági Múzeum. Bp. 1984, Petőfi Nyomda, Kecskemét. 55 levél, 50 kép, 5x4,5 cm. — 1000 pld.

A minikönyv terjedelméhez szabott, lényegretörő bevezetője megismerteti az olvasót az ex libris-gyűjtés történetével és LIPPÓCZY NORBERT „iskolát teremtő” gyűjteményével. A félszáz illusztrációt ennek legszebb hazai és külföldi darabjaiból válogatták s ezek a méretbeli kisebbség ellenére sem veszítettek kifejezőerejükből. A piros vászonkötésű, tenyérbe simuló könyvecske igen alkalmas az ex libris népszerűsítésére. A nyomdából kikerült 1000 példány felét 1-től 500-ig sorszámozva hozták forgalomba. A minikönyv is a Petőfi Nyomdában készült, nyomása és kötése egyaránt kifogástalan, dicséretet érdemel. Megvásárolható a múzeumban. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum új kiadványai méltó szószólói lesznek LIPPÓCZY NORBERT nagyszerű kezdeményezésének, gyűjteménye kiteljesedésének.

Dr. Soós Imre

Kisarauskas, Vincent: Lietuvos knygos zenklai. (Litván könyvjegyek.) 1518–1918. Vilnius. 1984, „Mokslas” Kiadó, 221. l., 26x16,5 cm. (Angol és orosz nyelvű összefoglalóval s mintegy 650 képpel.)

Az ex libris irodalom mérföldkövei az egyes nemzetek régi könyvjegyeivel foglalkozó összeállítások. Ezek sorába most egy lélekszámban bár kicsi, de ősi és jelentős kultúrával rendelkező nép, a litván zárkózott fel a művészként is kiváló szerző művével. V. Kisarauskas jó ismerőse a magyar kisgrafikabarátoknak, hazánkban is járt és a budapesti kongresszus egyik pályadíját is elnyerte. Tudunk szakírói működéséről, könyve mégis a meglepetés erejével hatott. Tárgyalja az 1518-tól 1918-ig terjedő időre eső litván super ex libriseket, ex libriseket, bőlyegzővel vagy kézírással történő tulajdonosmegjelöléseket, az utóbbiakat csak korlátozott mértékben. A bevezetés ismerteti az ex librisek történetét általánosságban és különösképpen Litvániában. A könyv katalógusrésze két részre oszlik; a litvániai és az ún. kis-litvániai könyvjegyek ismertetésére. Kis-Litvánia 700 éven keresztül Poroszországhoz tartozott, de sokat megőrzött ősi litván kultúrájából. A tárgyalt anyag litvániai közönyvtárakban, elsősorban a Litván Tudományos Akadémia és a vilniusi egyetem könyvtárában, külföldi könyvtárakban és néhány magángyűjteményben található. Sok leírt könyvjegy megsemmisült a II. világháború folyamán, illetve hollétük ismeretlen.

Az ismertetett könyvjegyek részben művészi, részben kulturális vonatkozásaik miatt figyelemreméltóak, mert iskolák, intézmények, társaságok, könyvtárak létezéséről tesznek tanúságot. A szerző a következő könyvje-

gyekkel foglalkozik: 1. A régi Litván Nagyfejedelemség lakóinak és intézményeinek könyvjegyei. 2. Az egyesült Lengyel–Litván állam (1569 óta) olyan állampolgárainak és intézményeinek könyvjegyei, akik a területileg elhatárolt Litván Nagyfejedelemség határain kívül működtek, de származásuk, hivataluk, és kulturális működésük által oda kötődtek. 3. A 19. századtól a 20. század elejéig a litván tartományokban (Kaunas, Vilnius stb.) és Kis-Litvániában (Kelet-Poroszország) élő olyan személyek és intézmények könyvjegyei, akik litvánoknak tekinthetők, valamint azoknak könyvjegyei, akik az 1863. évi felkelés után emigrációba kényszerültek. 4. Kivételképpen olyan litván eredetű hercegi családok ex librisei is leírásra kerültek, amelyek (pl. Radziwill) megtartották a régi Litván Nagyfejedelemség területén lévő kastélyaikat. 5. Végezetül litván művészeknek külföldi könyvbarátok és könyvtárak részére készült ex librisei is helyet kaptak a katalógusban.

A már említett módon két részre osztott katalógus 1033 tételt tartalmaz. Közli a könyvjegyek leírását, méreteit, szövegét, az irodalmi hivatkozásokat és a tulajdonosra vonatkozó adatokat. A nevek litván helyesírás szerint vannak betűrendbe szedve, de fel van tüntetve az egyéb (orosz, lengyel, német) írásmód is. Magyar vonatkozású Báthori István lengyel király és litván nagyfejedelem (Steponas Batoras) superexlibrise, valamint Bona Sforca (Sforza)-é, aki Izabella magyar királynénak, Zápolya János feleségének édesanyja volt.

A tekintélyes anyag összegyűjtése és közzététele nemcsak a szerző kitartó, lelkes munkáját dicséri, hanem a Litván SZSZK kulturális szerveinek és azok munkatársainak áldozatkész segítő közreműködését is.

Semsey Andor

Köteles Pál: Balogh István. (Egy méltatlanul elfelejtett festőművész.) Debrecen. 1983. Kiny. a Debreceni Déri Múzeum 1980. évi évkönyvéből. 387–408. p.

Napjainkban a művészettörténet kutatói egyre jobban szemügyre veszik a szecesszió művészetét. Itthon és külföldön számtalan publikáció foglalkozik a szecesszióval. Nemcsak annak építészeti, festészeti, szabad-grafikai ágait vizsgálva és kutatva, hanem az ex libris művészetre tett hatását is (pl. 1984-ben jelent meg *Franck Helmut* Jugendstil Ex libris című könyve.) Ezek sorába tartozik Köteles Pál tanulmánya is.

Balogh István az első világháborút megelőző éveknek egyik legígéretesebb festő egyénisége volt, aki a grafika területére is tett kirándulást. Tervezett könyvet, készített könyvborítót és ex librist is. 1890-ben született Nagyváradon. A középiskola elvégzése után szülei kívánságára a nagyváradi jogakadémiára iratkozott be, ám másodéves korában kilépett és litográfusnak állt a nagyváradi Sonnenfeld nyomdába. Ösztöndíjasként München-

ben és Olaszországban folytatott tanulmányokat. A Tanácsköztársaság alatt feladatot vállalt Nagyváradon. Jeles kultúrpolitikusnak bizonyult: esztétikai nevelési elvei mindmáig figyelemreméltók. A Tanácsköztársaság bukása után csaknem másfél évtizedig tartott az üldöztetése. Pestre, majd Bécsbe azután Münchenbe távozott. 1922-ben visszatért a Sonnenfeld nyomdába. 1935-ben kiutasították az országból, ekkor telepedett le Ecseg pusztán hűgáéknál, majd velük együtt 1938-ban Debrecenbe költözött. 1940-ben visszatért Nagyváradra. 1956. január 12-én halt meg.

Az 1911. évi nagyváradai kiállításról írt kritika így jellemezte a grafikus Balogh Istvánt: „A magyar grafikusművészet tüneményes tehetségű fenomenét látják őbenne.” Köteles Pál tanulmányának néhány grafikai illusztrációját szemlélve azt kell mondani, hogy grafikában is maradandót alkotott: szecessziós könyvjegyei az ex libris művészet sajátos színfoltját jelentik. Teljességre törekvő összegyűjtésük és leírásuk szép feladat lenne.

Lenkey István

Fery Antal metszete X2

LAPSZEMLE
Szerkeszti: Dr. Soós Imre

GRAPHIA – 87. szám

1983. júniusi dátummal jelent meg ez a szám. Késve érkezett hozzánk, ezért csak most ismertetjük. – A lap első cikkében LUC VAN DEN BRIELE ismerteti a Sint-Niklaas-ban meghirdetett 3. nemzetközi ex libris-pályázat eredményét. A tudományos-fantasztikus könyvjegyek készítésére kiírt versenyen 349 művész 1021 alkotással vett részt. A nyertesek között egy-egy bolgár, NDK-beli, angol, magyar, litván, holland, szovjet, szlovák művész szerepel. A lengyelek és a flamandok 3-3 díjat, a legszínvonalasabb anyagot beküldő cseh művészek pedig 10 díjat nyertek. A hazánk színeit képviselő VÉN ZOLTÁN a mélynyomású művek kategóriájában szerzett első díjat. Sikeréhez örömmel gratulálunk! A cikk felhívta a művészek figyelmét, hogy az 1985. évi pályázat témája a színházművészet lesz!

CHRISTIAN BLAESBJERG-ről közöl rövid cikket a lap abból az alkalomból, hogy a dán grafikusművész most volt 80 éves. – A Leuven-ben élő, 1935-ben született JOHN DIX grafikus eredetileg mérnöknek készült. Diplomája birtokában kezdte meg művészeti tanulmányait a brüsszeli akadémián. A grafikai technikákat Angliában sajátította el. Kisgrafikai alkotásainak száma 45-re tehető. A cikk írója, ANTON VERMEYLEN ezek jegyzékét is közli. A lapok tulajdonosai között hazánkból egyedül dr. Gombos László szerepel. – MARIE-LOUISE ALBESSART a másik belga művész, kit a lap ismertet ROGER FOULON cikkének közlésével. A művésznő 35 éven át volt rajztanár. Három évtizedes kisgrafikai alkotómunkája idején 220 ex librist készített. – A bolgár ex libris-művészetről nem sokat tud a világ. Ezt a hiányt igyekszik pótolni L. VAN DEN BRIELE, amikor cikket ír az 1924-ben született PENTSJO KOELKOV grafikusról. A 130 darabos alkotásjegyzékkel rendelkező művész modern hangvételű lapjain sikerrel ötvözi mondanivalóit a bolgár ikonművészet hagyományaival.

GRAPHIA – 89. szám

Az 1984. évi első számot új borítólappal díszíti, melyet WALTER BREMS tervezett egy Dürer-rézmetszet felhasználásával. – Első cikkükben GERARD GAUDAEN, a neves grafikus méltatja LEO WINKELER munkásságát. Az 1983-ban elhunyt neves gyűjtő, aki polgári életében egy hajógyár tisztviselője volt, 1958-ban résztvett a „Graphia” néven ma is működő belga ex libris-egyesület megalakításában s elvállalta a titkári és pénztárosi tiszteket. Tevékeny élete során számos kisgrafikai cikket írt, kiállítást rendezett. Egy másik méltatásból megtudjuk, hogy ő a „primus inter pares” volt a vezetőségben. LUC VAN DEN BRIELE a jövő évi Sint Niklaas-beli ex libris-pályázathoz kívánt a művészeknek segítséget adni azzal, hogy a dráma

művészetéről ír. A pályázatra benyújtandó ex libriseknek – szögezi le tanulmányában – a színházra vonatkozó könyvek tulajdonosaira kell utalniuk. Igazi könyvjegyet kell tehát készíteni és nem ex librist Shakespeare, Chaplin, Hamlet vagy Faust számára. – Betűkből állítja össze ex libriseit az 1941-ben született finn HANNU PAALASMAA. Lapjainak száma 100 körül van, de kisgrafikai gyűjteménye eléri a 25 ezer darabot. Főfoglalkozásban a finn televízió grafikai részlegét vezeti.

JOSEF JICHA cseh művész Pilsenben él, itt is született 1934-ben. Lapjain előszeretettel szólaltatja meg a mesék világát. – A lap szerkesztője, L.VAN DEN BRIELE nemrég tanulmányúton járt Pozsonyban, ahol megismerkedett a legkiválóbb szlovák grafikusokkal. Tapasztalatairól „Fantazmágia Pozsonyban” című cikksorozatában számol be. Elsőként A. BRUNOVSKY rézkarlapjait ismerteti. A művész szerint a grafikus a lap készítésekor nem lehet „rabszolgája” a megrendelőnek! Ezt a nézetet egyébként több ottani művész vallja még.

GRAPHIA – 90. szám

ANDRÉ VLAANDEREN (1881–1955) holland grafikusművész életében 218 ex librist alkotott. A róla szóló cikk ezeket az alkotásokat három csoportba sorolja: szimbólikus, realiztikus és dekoratív ex librisek. Mindegyik csoportra példát mutatnak a közölt illusztrációk. L.VAN DEN BRIELE pozsonyi úti beszámolójának II. részében JULIA BUKOVA, MARTIN CINOVSZKY, DUSAN GRECNER, VLADIMIR GAZOVIC és NADA RAPPENBERGEROVA munkásságát ismerteti. (Ez utóbbi művésznőt a magyar olvasóknak K.Izakovic mutatta be lapunk 1981/1. számában.) Valamennyi ismertetett pozsonyi művész szürrealista hangvételű kisgrafikákat készített, innen ered a riportsorozat címe is: „Fantazmágia Pozsonyban.” Új név a flamand ex libris életben DENIJS DE BACKER neve. 1939-ben született s az antwerpeni akadémián szerezte festődiplomáját. A grafikát autodidaktaként műveli. Eddig 20 könyvjegyet készített, ebből ötöt közöl a lap, mind igen jó színvonalú alkotás. Bárcsak nálunk is ilyen autodidaktákkal találkozoznánk!

GRAPHIA – 91. szám

A japán ex librisről szóló terjedelmes cikke öt japán művészt mutat be. Az európai szem számára szokatlan világ tárul elő a közölt illusztrációkból. A művészek fényképét látva pedig meghökkenünk: inkább szerény bankemberek, tisztviselők néznek ránk a fényképről. Sehol torzomorz haj, ápolatlan külső! A japánok – úgy látszik – nem feltűnő külsejükkel, hanem alkotásaikkal adnak példát arról, mennyire jó művészek. LUC VAN DEN BRIELE pozsonyi úti beszámolójának III. részében GABRIEL STRBA, IGOR RUMANSKY, KAROL ONDREICKA, DUSAN KALLAY

és KAMILA STANCOVA bemutatását olvashatjuk. STETTNER BÉLA elhunytáról értesülve a szerkesztő lapunk munkatársát, Dr. SOÓS IMRÉT kérte fel, hogy olvasóikkal ismertesse az elhunyt magyar művész életpályáját. A cikk flamand nyelvre fordítva, az elhunyt művész sokoldalú tehetségét jól tükröző négy illusztrációval jelent meg. A weimari kongresszusról szóló képes, szöveges beszámolójuk első részét ebben a számban közölték.

GRAPHIA – 92. szám

LUC VAN DEN BRIELE folytatja a weimari beszámolót, ebben a számban a kiadványokat ismerteti, valamint néhány olyan NDK-művész munkásságát, akivel ott találkozott. Ezek a művészek: ALBRECHT, ZIEROLDS, TAG, JAHR, HIRSCH, HAMMERMANN, BEWERSDORF, JÜRGENS, RICHTER, VOLKAMER, HERFURT. Ugyancsak ő szentel külön cikket YVONNE DE VRIES fiatal holland grafikusművésznek, aki néhány igen jó színvonalú, kissé a szecesszió stíluselemeit viselő könyvjegyet készített. A cikkből megtudjuk, hogy alkotójuk egy hirdetővállalat grafikusja, aki nem iszik, nem dohányzik, vegetáriánus, születése óta „naturista” s életét a természettel való harmóniában kívánja leélni. – A most 50 éves ZDENEK MÉZL a cseh grafika „csodagyereke” – írja ANTON VERMEYLEN. A művész eddig kb. 4500 fametszetet készített, ennek csak töredéke az ex libris. Metszetei főként könyvillusztrációk, Dantétól Hasekig a világirodalom számos jeles alkotásának cseh nyelvű kiadását az ő metszetei díszítik. Prága környéki házának kertje a bizarr ötletek valóságos csodavilága, ahol a házigazda szívesen fényképezteti le magát egy nagykeblű, életnagyságú nőbábu társaságában.

L'EX LIBRIS FRANCAIS – 46. évfolyam, 152. szám

A múlt évi kisgrafikai kongresszus ürügyén G. MEYER-NOIREL asszony igen érdekes cikket közölt Madame de Staël egykori weimari látogatásairól. A neves francia írónt politikai nézetei miatt Napóleon száműzte. Először csak Párizst, később az országot is el kellett hagynia. Svájcban talált új otthont magának, s mivel anyagiakban nem szűkölködött, kényszerű távollétét az európai országok megismerésére használta fel. Így jutott el Németországba is. Két alkalommal járt Weimarban, ahol ugyan Goethe nem kívánt vele találkozni, de Schiller szívélyesen fogadta. Útja tapasztalatait „Németországról” című, háromkötetes könyvében foglalta össze. Azt a hibát követte el, hogy az 1911-ben, tízezer példányban megjelent mű egy példányát Napóleonnak küldte el, aki emiatt iszonyú haragra gerjedt: elrendelte valamennyi példány zúzdába adását. Így a könyvet a világ csak később, a második kiadás alapján ismerhette meg, a császár száműzése után. A francia ex libris újság cikkét azoknak a személyeknek könyv-

jegyei illusztrálják, akik az írónővel weimari tartózkodása idején kapcsolatba kerültek.

A legrégebb lengyel *ex libris* az 1516-os évszámot viseli és Drevicki püspök részére készült. Egy példányát a krakkói Jagelló Könyvtár őrzi, de még két másik lengyel könyvtárban is megvan egy-egy példánya, könyvbe ragasztva. Ennek a fametszetű *ex libris*nek történetét ismerteti R. M. LUCZYNSKI.

L'EX LIBRIS FRANCAIS – 46. évf. 153. szám

Szokatlan cikket közöl a lap, amilyennel a kisgrafika irodalomban még nem találkoztunk! Számítási képletek, számítások sokasodnak R. KUGEL cikkében, aki azt kísérel meg bebizonyítani, hogyan mutatkoznak meg az aranymetszés szabályai a kisgrafikákon. – A weimari kongresszusról szóló beszámolójuk hat oldalon foglalja össze az esemény művészeti és emberi jelentőségét. Ugyanakkor sajnálattal állapítja meg, hogy a jelentős találkozon a francia gyűjtőket mindössze egy résztvevő képviselte. Lapszemléjünkben lapunk egyszerre érkezett négy számát ismertetik, kiemelve azok magas tartalmi és formai színvonalát. Nagyra értékelik a lap francia nyelven írt tartalmi összefoglalóját. Elismeréssel írnak a KBK 25 éves jubileumáról: „A magyar *ex libris* megérdemli a legőszintébb elismerést.”

EX LIBRIS WERELD – 1984. őszi szám

A kongresszusról szóló beszámolójuk érdekes statisztikát is közöl a Weimarban megjelentekről. Legnagyobb számban a rendező ország, az NDK gyűjtői vettek részt. 34 fővel az összlétszám 20%-át tették ki. A második helyen a 28 főnyi magyar küldöttség szerepel, ez a résztvevők 16,57%-át jelenti. Hasonló, századnyi pontossággal veszi számba a holland lap a megjelent nemzeteket, így már nemcsak német precizitásról beszélhetünk. – Szépen illusztrált cikkben emlékezik meg JOHAN SOUVEREIN a Prágában, 1984. augusztus 29-én elhunyt CYRIL BOUDA grafikusművészről. A hazánkban is jól ismert mester 83 évet élt.

MARGINALEN – 1984/2. szám

A weimari kongresszus részletes programján kívül a lap mintegy 20 *ex libris* vonatkozású kiadványt ismertet, Európa több országából.

MARGINALIEN – 1984/3. szám

ULRICH ZEUNER figyelemreméltó cikket közöl az NDK-ban megjelent Faust-illusztrációkról. A mű 1808. évi első kiadása óta számos művész vállalkozott e nagyszerű irodalmi alkotás mondanivalóinak grafikai megjelenítésére. A tanulmányban Delacroix-tól Salvador Dali-ig terjedő sorban

sok európai művésztől olvashatunk, láthatjuk illusztrációikat. — Lapszemléjük közel húsz, mostanában megjelent ex libris kiadványra hívja fel a figyelmet. Hazai vonatkozású kiadvány nem szerepel a rovatban.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. — 1985. évi 1. szám

Az NSZK gyűjtőinek lapja a Konstanz városban 1985. május 3–5-én rendezendő országos találkozójuk részletes programját közli. Ez alkalommal nyitják meg az egyetem galériájában a „Könyv és ex libris” kiállítást. — Gütersloh város könyvtárában állandó EX LIBRIS-GALÉRIA létesült. Ez az első hely az országban, ahol állandó ilyen kiállításokat talál majd a látogató. Az első kiállítást február 9-én nyitották meg Hermann Huffert műveiből. — KREYENBERG cikke a 70 éves HERBERT OTT munkásságát méltatja. A nálunk is jól ismert művész eddig 700 fametszetű ex librist mondhat magáénak. Munkásságát a szerző a FISAE 1970-es évkönyvében is ismertette.

MITTEILUNGEN DER D.E.G. — 1984. évi 3. szám

Vezércikkük az időszak nevezetes eseményeit összefoglalva a weimari találkozót az év csúcspontjának nevezi. Régóta várt esemény ez, írja a főszerkesztő, mely alkalommal a Keletről és Nyugatról érkezett gyűjtők hatásosan bizonyították, hogy az ex libris világának nincsenek határai.

Kongresszusi beszámolójuk kapcsán H. PÄTZKE cikkét közlik a legrégebb német ex libris-gyűjteményről, melyet Weimarban is bemutatnak. Az 1983-ban felfedezett album 184 lapot tartalmaz, közülük 112 db ex libris. A két legrégebb könyvjegy 1586-ból való. A 17. századból 13 szerepel a szerény külsejű albumban. A következő századok alkotásai is jelentősek. A gyűjtemény 1900 és 1943 között egy magdeburgi gyűjtő tulajdonában volt és még publikáció is megjelent róla. A háború alatt nyoma veszett és csak 40 év múlva egy antikváriumban vásárolta meg BERNHARD STUBNER berlini gyűjtő.

A lap meleg szavakkal emlékezik meg a KBK 25. évfordulójáról és a Körnek sok sikert kíván a következő negyedszázadra. Sok illusztrációjuk közül kettő hazai vonatkozású: az egyik Tóth Rózsa, a másik Stettner Béla alkotása. Mindkettő a lap felelős szerkesztője, Hans Kruse részére készült.

MITTEILUNGEN DER Ö.E.G. — 1984. évi 3. szám

A lap első cikke OTTO FEIL professzort köszönti 90. születésnapja alkalmából. OTTO PREMSTALLER tartalmas beszámolót közöl a weimari kongresszusról. Az európai ex libris lapok között ez a legrészletesebb ismertetése az 1984. évi találkozó eseményeinek. Számos könyv és katalógus ismertetése teszi gazdaggá a 12 oldalas osztrák folyóiratot.

Alma PETZ (Austria) rajza, P 7/2/col. Schabtechnik.

(A KBK tagjainak eredetiben mellékelve);

RÉSUMÉ

Robert KÖNIG, directeur artistique nouvellement élu du KBK salue les lecteurs et prie les collectionneurs à la participation. (P. 2.) Après une activité de dix ans comme rédacteur, dr Andor SEMSEY résigna sa fonction. Depuis le 1er janvier 1985 le rédacteur de la revue présente est dr Antal ARATÓ. (P. 33.)

A l'occasion de 90ème anniversaire de la naissance du feu Nandor Lajos VARGA, ses amis, collaborateurs ravivent le souvenir du Maître' (P. 3–6.) Tibor EBERGÉNYI écrit sur Katalin HERVAI, artiste graphique de Transsylvanie. (P. 8–9.) Nous publions le discours inaugural du dr Balázs FELEDY retenti sur le verissage de l'exposition de Robert KÖNIG à Budapest. (P. 11–13.) L'artiste graphique de Debrecen, Karoly VÁRKONYI est depuis 50 années un participant célèbre à la vie d'ex libris hongrois. Istvan LENKEY le salue à cette occasion (P. 15–16.)

Dans notre rubrique ATELIER nous publions l'article d'Andor SEMSEY sur les ex libris typographiques. L'auteur présente les créations les plus intéressantes de ce genre. (P. 17–19.) Rozália TUROCZY publie un article sur les ex libris du feu Béla STETTNER, créés en mémoire du grand poète hongrois du 19ème siècle, János ARANY. (P. 20–23.) Sur les questions de Mme SZÁSZ, c'est Karoly REICH, artiste graphique hongrois, lauréat du Prix Kossuth, qui a exprimé son opinion sur la petite graphique, sur les questions de sa collection. (P. 27–29.)

Nous informons nos lecteurs sur les EXPOSITIONS graphiques récentes (P. 29–32.) Après notre revue des livres d'ex libris (P. 38–41.) on lit la revue de la presse étrangère du dr Imre SOÓS. (P. 42–46.) Dans notre rubrique mentionnée notre collaborateur fait connaitre les revues d'ex libris, envoyés sur l'adresse du secrétaire du KBK, Mme dr. Klára VIDA, Budapest, Frankel Leó utca 12, H – 1027.

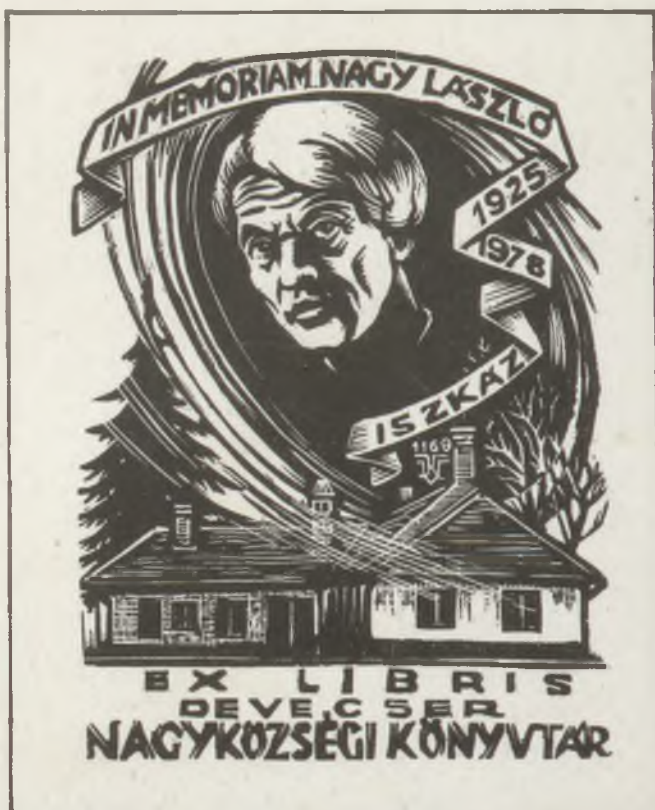

A szerkesztő dr. Arató Antal: címe: Budapest, Mészáros L. u. 5. 1192
A művészeti vezető König Róbert címe: Budapest, Baross u. 21. 1088
Minden levelezés és küldemény dr. Vida Klára titkárhoz küldendő:
Budapest, Frankel Leó utca 12. 1027

Fery Antal metszete X2

Várkonyi Károly metszete X2